

УДК 372.881.111.1: 378.147

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/56-3-33>

Оксана ТИМОФЄЄВА,

orcid.org/0000-0001-6645-5604

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри гуманітарних дисциплін

Дунайського інституту Національного університету «Одеська морська академія»

(Ізмаїл, Одеська область, Україна) *tymofoksana@gmail.com*

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

У статті розглянута самостійна робота курсантів закладів вищої морської освіти України як вид навчальної роботи, надані засоби організації самостійної роботи для оволодіння морською англійською мовою майбутніми фахівцями морської галузі: судноводіями, судновими механіками або менеджерами морського та річкового транспорту. Встановлено, що самостійна робота курсантів – це специфічний вид навчання, що характеризується вмінням ставити мету, планувати та здійснювати діяльність, умінням рефлексувати її створювати особистісний освітній продукт, об'єктивний результат, на основі суб'єктивного іншомовного досвіду. Все це відбувається на фоні підвищення темпів технічного розвитку міжнародного флоту та зростанням інформаційного простору. У самостійній роботі курсантів має місце саморозвиток у способах її здійснення та в оволодінні ключовими компетенціями з англійської мови. Такий вид діяльності виступає джерелом розвитку і саморозвитку особистості курсанта. Констатовано, що самостійна робота націлена на формування самостійності у курсантів, при цьому автономія є найвищою сходинкою самостійності. Зазначено, що самостійна робота студентів поділяється на три види: репродуктивні самостійні роботи, евристичні самостійні роботи і творчі самостійні роботи. Підсумовано, що визначення рівнів і показників сформованості самостійності дозволяє викладачеві організувати самостійну роботу курсантів більш ефективно та спрямовано, роблячи її особистісно-орієнтованою за умов комунікативного підходу вивчення іноземної мови. Запропонована послідовність організації самостійної роботи курсантів покликана поетапно сформувати самостійність, що є необхідною умовою під час довготривалих рейсів як частини навчального плану та протягом професійної діяльності, що становить основу навчання протягом всього життя (long life learning).

Ключові слова: морська англійська мова, самостійна робота, освітня автономія, курсанти, майбутні фахівці морської галузі.

Oksana TYMOFYEYeva,

orcid.org/0000-0001-6645-5604

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Associate Professor at the Humanities Department

Danube Institute of National University "Odessa Maritime Academy"

(Izmail, Odesa region, Ukraine) *tymofoksana@gmail.com*

ORGANIZATION OF SELF-STUDY ENGLISH LEARNING PROCESS OF FUTURE MARINE PROFESSIONALS

The article deals with the self study of cadets of higher maritime education of Ukraine as a type of learning process, provided the means of organizing self work for mastering Maritime English by future maritime professionals: navigators, marine engineers or maritime and river transport managers. Self study of cadets was defined as a specific type of learning, characterized by the ability to set a goal, plan and perform certain activities, ability to reflect and create a personal educational product, an objective result, on the basis of subjective foreign language experience. These steps are taken on the background of increasing the rate of technical development of the international fleet and the increase in information space. Self study of cadets creates the space for self development in the ways of its implementation and in mastering the key competencies in English. This type of activity is the source of development of communicative competence and self-development of the cadet's personality. Self study work is aimed at forming independence of cadets; moreover, the autonomy is the highest level of learning independence. It is stated that cadets' self study or work can be divided into three types: reproductive self work, heuristic self study and creative self study. The defining of the levels and indicators of self study formation allows the teacher to organize self work of cadets more effectively and directed, making it student-oriented in the conditions of communicative approach to foreign language learning. The proposed sequence of organization of self work of cadets is intended to gradually form independence as a vital requirement for long-term voyages being the part of cadets' curriculum and during professional activity, which is the basis of learning throughout life (Long Life Learning).

Key words: Maritime English, self study, educational autonomy, cadets, future marine professionals.

Постановка проблеми. Сучасні умови глобалізації всіх сфер економічної діяльності та швидкі темпи створення інформації потребують ініціативних, компетентнісних фахівців міжнародної морської галузі. Тому основним завданням вищої освіти є формування творчої особистості майбутнього судноводія або суднового механіка або менеджера, здатної до саморозвитку, самоосвіти та інноваційної діяльності.

Швидкі темпи розвитку міжнародного флоту та суміжних сфер, а також великий потік інформації, який треба вміти отримувати і використовувати, вимагає постійного навчання. Саме навчання протягом всього життя гарантує ефективне та безпечне виконання професійних обов'язків. У цьому контексті відбувається переосмислення ступеня автономії курсанта в навчально-освітньому процесі, зростає значимість його самостійної роботи в процесі професійної підготовки.

Виникає також необхідність змінити і самі підходи до організації самостійної роботи та посилити формування у курсанта навичок самостійної діяльності, що дозволить підвищити якість навчання таким чином, щоб рівень теоретичної та практичної підготовленості фахівця відповідав вимогам, що пред'являються до випускників та надавав можливість конкурувати на міжнародному ринку праці.

Вирішення цих завдань неможливе без підвищення ролі самостійної роботи курсантів над навчальним матеріалом, посилення відповідальності викладачів за розвиток навичок самостійної роботи, за стимулювання професійного зростання курсантів, виховання їх творчої активності та ініціативи.

У морських закладах вищої освіти самостійній роботі, як засобу професійного становлення майбутнього фахівця, відводиться важлива роль. Це не лише активізація резервних можливостей курсанта, що прилучає його до науково-дослідницької діяльності засобами англійської мови. Такий засіб навчання становить професійно важливу необхідність за умов плавальної практики, яка є довготривалим рейсом. Також саме такий вид роботи прищеплює і розвиває важливі для курсанта вміння здійснювати інформаційний пошук, виділяти в отриманій інформації головне, оцінювати її, брати участь у професійних дискусіях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації самостійної роботи з метою оволодіння іноземною мовою студентів закладів вищої освіти розглядали чимало дослідників. Серед останніх публікацій стосовно теми можна зазначити наукові пошуки М. Дерев'янка (Дерев'янка, 2018), О. Ковальчук (Коваль-

чук, 2017), А. Котловського (Котловський, 2017), О. Парфьонові (Парфьонова, 2019), В. Шевченко (Шевченко, 2017), І. Шморгун (Шморгун, 2017). При цьому специфіку організації самостійної роботи для оволодіння англійською мовою саме курсантів закладів морської вищої освіти розглядала обмежена кількість науковців. Зокрема, науковим розвідкам у напрямку підготовки інженерів присвячені дослідження Н. Тишко (Тишко, 2015), Л. Харламової (Харламова, 2020). Зазначене зумовлює актуальність подальших наукових пошуків у зазначеному напрямку.

Формулювання цілей статті. Мета даної статті – розглянути актуальні питання організації самостійної роботи для оволодіння англійською мовою курсантів закладів вищої морської освіти – майбутніх судноводіїв, суднових механіків та менеджерів.

Виклад основного матеріалу. Проблема організації самостійної роботи курсантів морських ЗВО набула гостроти в зв'язку з тим, що усталені способи, методи і засоби її організації багато в чому застаріли в умовах широкого використання цифрових технологій в сучасній освіті.

Знання англійської мови є невід'ємною умовою для моряків для роботи у міжнародній морській галузі. Міжнародна конвенція про підготовку і дипломування моряків та несення вахти 1978 року (STCW 1978) визначає необхідним рівень англійської мови для безпечного виконання обов'язків всіма членами екіпажів та працівниками суміжних галузей, портів, кріюінгів, тощо. Результатом освоєння морської англійської мови мають стати, як мінімум, наступні компетенції: здатність до комунікації в усній та письмовій формах англійською мовою для вирішення завдань професійної, міжособистісної та міжкультурної взаємодії, що передбачає володіння англійською мовою на рівні не нижче розмовного.

Загалом самостійна робота курсантів морських ЗВО є невід'ємною частиною освітнього процесу в сучасному освітньому процесі. Існують наступні умови підвищення ефективності самостійної роботи курсантів:

- модернізація навчально-методичної документації, розробка нових дидактичних підходів для глибокого самостійного освоєння навчального матеріалу;
- оптимізація методів навчання, впровадження у навчальний процес нових технологій навчання, що підвищують продуктивність праці викладача, активне використання цифрових технологій, що дозволяють курсанту в зручний для нього час освоювати матеріал, особливо під час довготривалих рейсів;

– чітке планування самостійної роботи курсантів: визначення цілей, змісту й термінів проведення самостійної роботи, які повинні співвідноситися з логікою формування компетенцій;

– час, що відводиться на самостійну роботу курсантів, має фіксуватися в робочій програмі дисципліни і розраховуватися на основі обґрунтованих нормативів на виконання всіх видів самостійних навчальних завдань з дисциплін «Англійська мова» та «Англійська мова професійного спрямування».

Самостійну роботу курсантів можна охарактеризувати як вид навчання, що має ідентичну навчальній діяльності структуру: мета, мотив, спосіб, результат, процес, предмет, умови та продукт. В ході самостійної роботи як виду навчання відбувається самозміна особистості курсантів за рахунок самостійного визначення мети, планування, регулювання та оцінки діяльності, активізації особистісної мотивації, предметних дій з англійської мови, збагачення досвіду в іншомовній діяльності, а також за рахунок зміни позиції курсанта, який стає активним, ініціативним та самостійним суб'єктом самостійної роботи. Курсанти, виконуючи завдання самостійної роботи, стаючи суб'єктами діяльності, набувають готовності до саморозвитку своїх здібностей за допомогою англійської мови. У самостійній роботі курсантів має місце їх саморозвиток у способах її здійснення та в оволодінні ключовими компетенціями з англійської мови. Отже, самостійна робота виступає джерелом розвитку і саморозвитку особистості курсанта.

О. Биконя (Биконя, 2015 : 67) у своєму дослідженні виділяє такі характерні особливості самостійної роботи курсантів з англійської мови:

– створення мовного середовища, тобто суміщення англомовної діяльності з пізнавальною діяльністю курсантів;

– паралельний розвиток всіх видів англомовної діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо);

– активізація всіх видів пам'яті;

– управління самостійною роботою на основі індивідуальних особливостей кожного курсанта.

І. Задорожна (Задорожна, 2011 : 41) виділяє чотири види самостійної роботи з англійської мови:

1) самостійна робота над мовними засобами – ознайомлення з мовним матеріалом та його вивчення з метою подальшого використання у продуктивній діяльності;

2) самостійна тренувальна робота над мовними засобами – здійснення студентами вправ і завдань різної комунікативної спрямованості.

Наприклад, такі види робіт, як: складання банку мовних одиниць; виконання традиційних вправ і завдань; трансформування тексту; виклад прочитаного / прослуханого тексту або складання власних текстів; коригування та редагування; складання мовних вправ для товаришів по навчальній групі; переклад або передача змісту тексту з використанням власних мовних засобів;

3) самостійна робота над англомовним текстом;

4) самостійна мовна практика за видами англомовного спілкування. Наприклад, такі види, як самостійне читання; самостійне аудіювання; самостійна практика в листуванні.

Виходячи з особливостей англійської мови, можна визначити наступні компоненти самостійної роботи курсантів у ЗВО:

– мотиваційний блок (чому слід систематично організовувати самостійну роботу з англійської мови?);

– лінгвокомунікативний блок (який навчальний матеріал є найбільш придатним для організації самостійної роботи з англійської мови?);

– організаційний блок (за допомогою чого слід організувати самостійну роботу з англійської мови?);

– професійно-прикладний блок (в якій області післявузівського життя будуть застосовні отримані професійні знання, навички та вміння самостійної діяльності?).

Розглянемо структуру самостійної роботи курсантів. Мотиваційний блок включає в себе потреби й мотиви навчання. Мотивація знаходить своє вираження в спонуканні людини до дії, в мобілізації її внутрішньої енергії, в напрямку дій та вчинків. Предмет діяльності того, хто навчається – дії (розумові, мовні, навчальні), що виконуються в ході самостійної роботи студентів. Вони залежать від сформованості мотивації. Мотивація визначає поведінку особистості, в тому числі й у самостійній діяльності.

До мотивації навчання можна включити: потребу в навчанні, сенс навчання, мотив навчання, мету, емоції, відношення та інтерес. При цьому мотивація навчання корелюється з потребами та інтересами курсантів на різних етапах навчання. Загалом, мотивація – це складна система різних видів активного, спрямованого ставлення людини до дійсності, до іншої людини, до себе.

Н. Арістова у своїй монографії розглядає мотивацію як складний процес, що є результатом рефлексії минулої діяльності в нових умовах, динамічну властивість свідомості діяльної особистості, що реалізується в діалектичній єдності з рефлексією та адаптацією. Тому мотивація до

навчання стає родовою властивістю тільки у рефлексивного студента, що здатен до адаптації (Арістова, 2015 : 26).

Отже, мотивація навчання включає в себе декілька компонентів – потреби, цілі, мотиви, відносини та рефлексію. Ці компоненти в сукупності й складають мотиваційну структуру навчання. Найважливішими з них є мотиви навчання, тобто від того, наскільки курсанти усвідомлюють значимість самостійної роботи, залежить ступінь їх самостійної діяльності.

Лінгвокомунікативний блок включає засоби організації самостійної роботи курсантів: дидактичні матеріали, навчальні завдання, лексико-граматичні вправи, тексти для самостійної роботи студентів, дотекстові та післятекстові вправи, підручники, навчальні посібники та електронні освітні ресурси.

Організаційний блок відображає місце, період часу, навчальні дії курсантів (мовні, розумові), форми організації їх самостійної роботи (індивідуальна, групова), а також педагогічні умови реалізації такої роботи.

Професійно-прикладний блок має на увазі ту галузь технічних наук, в якій курсанти, майбутні судові механіки, судоводії та менеджери спеціалізуються, той профіль навчання, в якому вони будуть використовувати знання, отримані внаслідок володіння англійською мовою.

Типи завдань для самостійної роботи курсантів з англійської мови можна класифікувати залежно від рівня самостійної роботи (відтворювальні, напівтворчі, творчі).

Відтворювальний рівень: вправи, спрямовані на забезпечення правильності й точності сприйняття курсантами образу слова та встановлення зв'язку між образом і значенням; вправи, які передбачають виключення зайвого поняття; завдання, спрямовані на виявлення загальної лінгвокультурологічної обізнаності.

Напівтворчий рівень: вправи, спрямовані на забезпечення правильної локалізації нових слів щодо слів рідної мови; вправи, спрямовані на забезпечення правильного та різноманітного комбінування нових слів з вже відомими; аудіювання або читання, що передбачає композиційний аналіз тексту; складання студентами тестових завдань множинного вибору із застосуванням лінгвокраїнознавчої інформації.

Творчий рівень: написання листа особистого характеру з обговорюваної проблеми; дискусійні завдання; вправи типу «незакінчене речення»; ділові ігри; завдання, які передбачають застосування освітніх web-квестів; завдання із засто-

суванням проектних методик на теми майбутньої професійної діяльності.

За допомогою аналізу й узагальнення теоретичних положень можемо уточнити визначення поняття «самостійна робота курсантів». Під самостійною роботою будемо розуміти специфічний вид навчання, що характеризується вмінням ставити мету, планувати та здійснювати діяльність, рефлексувати й створювати особистісний освітній результат на основі суб'єктного іншомовного досвіду курсантів.

Також на основі узагальнення особистого досвіду, можна навести таку класифікацію самостійної роботи з англійської мови.

1) репродуктивні самостійні роботи – виконання різних граматичних та лексичних вправ, а також вправ на розуміння змісту тексту. Ці вправи спрямовані на засвоєння мовного матеріалу. На даному етапі відбувається відтворення й розуміння досліджуваних граматичних конструкцій та лексичних одиниць. При вивченні англійської мови репродуктивна самостійна робота включає виконання мовних (тренувальних) вправ: лексичні вправи; граматичні вправи; творчі вправи (виконання завдань на встановлення відповідності, заповнення пропусків, переклад, вікторина, кросворди, відновлення послідовності, реконструкція тексту, питання з множинним вибором відповіді, питання зі змішаним типом відповідей, питання з короткою відповіддю, питання відкритого типу, питання з альтернативною відповіддю). Для створення репродуктивних видів самостійної роботи студентів може застосовуватися інструментальна програма-оболонка Hot Potatoes, за допомогою якої викладачем створюються різні типи вправ;

2) евристичні самостійні роботи – виконання не тільки граматичних та лексичних вправ до тексту, але й більш глибоке розуміння досліджуваного матеріалу (текстів) і творча активність. При вивченні англійської мови даний тип самостійної роботи студентів включає виконання наступних вправ: переклад, переказ, аотування й реферування текстів, опис, вираз відносин та оцінки. Також передбачаються пошук інформації в мережі Інтернет, виконання завдань на розуміння тексту, створення англомовного «продукту» (наприклад, Power Point Presentation, wiki-сайт) англійською мовою на основі читання за допомогою: Treasure Hunt, Hot List, Subject Sampler і Multimedia Scrapbook;

3) творчі (дослідницькі) самостійні роботи – третій, завершальний, етап розумової діяльності. При вивченні англійської мови творчі самостійні роботи включають мовні вправи. У завданнях

курсанти відходять від лексичних та граматичних форм, діяльність набуває пошукового й творчого характеру. Вони розробляють та пропонують свої рішення проблемних ситуацій, аналітичних й дослідницьких Web-квестів. Цей тип самостійної роботи курсантів спрямований на розвиток творчих (дослідницьких) здібностей. На даному рівні студенти демонструють сформованість розумової самостійності.

Слід зазначити, що у першому типі самостійної роботи переважає репродуктивна діяльність, у другому типі співвідношення репродуктивних і продуктивних завдань становить 50%, в третьому типі переважає діяльність творча, в процесі якої курсанти самостійно працюють над проектами та створюють інформаційні продукти англійською мовою.

Загалом викладач не може безпосередньо формувати самостійність особистості курсантів. Завдання викладача – створити умови організації самостійної роботи курсантів, що забезпечують виховання здобувачів освіти як ініціативних, активних суб'єктів, здатних до самостійного цілепокладання, рефлексії, управління й корекції свого освітнього процесу та самореалізації своїх пізнавальних, організаційно-практичних та спеціально-прикладних здібностей з використанням сучасних технологій. З боку викладача сутність виховання й навчання полягає у стимулюванні самостійної діяльності курсантів, спрямуванні й оцінці їх діяльності.

Роботу з організації самостійної роботи з морської англійської мови у майбутніх фахівців морської галузі доцільно систематизувати у вигляді педагогічної моделі. Педагогічна модель організації самостійної роботи курсантів являє собою систему трифазної діяльності, що реалізується на трьох рівнях відповідно до триступеневої діяльнісної моделі. В основу моделі може бути покладена мовна діяльність, яка також має потрійну етапність: а) мотиваційно-спонукальний етап реалізується складною взаємодією потреб, мотивів та мети дії як майбутнього результату; б) аналітико-синтетичний етап припускає вибір й організацію засобів і способів здійснення діяльності; в) на етапі реалізації відбувається безпосередня реалізація власне діяльності.

Мета мотиваційно-спонукального етапу – засвоєння мовних знань, розвиток мовної компетенції спільно з формуванням готовності до використання ІТ й навчальних стратегій в організації самостійної роботи курсантів стратегії. Цілі, принципи, завдання реалізуються в змісті самостійної роботи на базі ІТ. Зміст самостійної роботи курсантів спрямовано на організацію навчального

матеріалу і структурування самостійної роботи. З точки зору особистісно-орієнтованого підходу, самостійна робота – це двосуб'єктний процес, в якому викладач і курсант є суб'єктами освітньої діяльності.

Важливим для організації ефективної самостійної роботи курсантів на наступних двох етапах є також навчання їх співпраці (колективній роботі). Така діяльність, а саме співпраця, є неодмінною під час роботи у морських рейсах. Головними напрямками активізації колективної роботи курсантів в ході самостійної роботи можуть бути наступні:

- навчальна група ділиться на команди для вирішення конкретних навчальних завдань;
- кожна команда отримує певне завдання і виконує його спільно під безпосереднім керівництвом лідера команди;
- завдання в команді виконуються у спосіб, що дозволяє враховувати й оцінювати індивідуальний внесок кожного члена групи.

Колективна робота будується на співробітництві та взаємодопомозі, забезпечує участь в самостійній роботі всіх курсантів, добре розкриває їх індивідуальні особливості, забезпечує розвиток індивідуальних властивостей особистості.

Найбільш перспективними застосовуваними методами можуть бути: навчання в співробітництві, електронний портфоліо, репродуктивно-продуктивні справи в читанні, інші активні методи. Дані методи передбачають активну участь курсанта в процесі навчання, рівноправні суб'єкт-суб'єктні відносини між здобувачами вищої освіти і викладачем, використання в процесі навчання інформаційних технологій, різних режимів спілкування і форм контролю. При цьому пріоритетними формами взаємодії виступають «курсант-курсант» і «курсант-ІТ».

Мета завершального етапу – реалізація умінь самостійної роботи за допомогою іншомовного читання. Цей етап може передбачати вирішення наступних завдань: формування комунікативної компетенції; формування інформаційної компетенції; реалізація навчальної компетенції (навчальні стратегії).

Неодмінною загальною умовою самостійної роботи курсанта є її продуктивний характер. Самостійна робота спрямована на особистісний освітній результат, творчий характер вивчення англійської мови та самоврядний характер.

Загалом рівень самостійності можна визначити на основі сукупності критеріїв: сукупність знань, навичок, умінь та способів діяльності, перелік компетенцій, якими володіє курсант і які дають

можливість подальшої самоосвіти за допомогою англійської мови. Критеріями можна вважати знання, навички, вміння та компетенції, на підставі яких проводиться оцінювання й визначається сформованість самостійності курсантів.

Висновки. Таким чином, при розгляді проблеми організації самостійної роботи курсантів були визначені наступні теоретичні позиції:

– самостійна робота курсантів – це специфічний вид навчання, що характеризується вмінням ставити мету, планувати та здійснювати діяльність, умінням рефлексувати й створювати особистісний освітній продукт (результат) на основі суб'єктного іншомовного досвіду;

– самостійна робота націлена на формування самостійності у курсантів. Автономія є найвищою сходинкою самостійності;

– самостійна робота курсантів поділяється на три види: репродуктивні самостійні роботи, евристичні самостійні роботи і творчі самостійні роботи.

Визначення рівнів і показників сформованості самостійності дозволяє викладачеві цілеспрямованіше організувати самостійну роботу курсантів, роблячи її більш особистісно-орієнтованою. Запропонована послідовність організації самостійної роботи студентів покликана поетапно сформувати самостійність у курсантів закладів морської вищої освіти, майбутніх судноводіїв, судових механіків та менеджерів.

Перспективами подальших досліджень в цьому напрямку може бути організація процесу навчання англійської мови курсантів морських ЗВО з використанням сучасних дистанційних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дерев'янку М. М. Ефективність самостійної роботи студентів в процесі навчання англійської мови. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. Вип. 24. С. 38-39.
2. Ковальчук О. С. Інтернет технології в організації самостійної роботи студентів при вивченні англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія Філологічна*. 2017. Вип. 64(1). С. 173-177.
3. Котловський А. Рефлексивний підхід до процесу організації самостійної роботи майбутніх економістів з навчання англійської мови. *Молодь і ринок*. 2017. № 4. С. 150-153.
4. Парфьонова О. В. Організація самостійної роботи з англійської мови студентів немовних спеціальностей за допомогою комп'ютерних технологій. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2019. Вип. 44. С. 237-244.
5. Шевченко В. Б. Використання інтерактивних методів у процесі самостійної англійської підготовки студентів. *Науковий вісник льотної академії. Серія Педагогічні науки*. 2017. Вип. 2. С. 197-201.
6. Шморгун І. В. Метод проєктів як найефективніша форма організації самостійної роботи учнів у процесі вивчення англійської мови. *Молодий вчений*. 2017. № 7. С. 341-344.
7. Тишко Н. М. Особливості організації диференційованого навчання англійської мови читання в позааудиторній самостійній роботі майбутніх інженерів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія Педагогічні науки*. 2015. Вип. 131. С. 144-148.
8. Харламова Л. С. Застосування методу case-study для підвищення ефективності самостійної англійської підготовки авіаційних фахівців. *Науковий вісник льотної академії. Серія Педагогічні науки*. 2020. Вип. 4. С. 304-308.
9. Биконя О. П. Організація самостійної позааудиторної роботи з англійської мови студентів економічних спеціальностей : монографія. Чернівці, 2015. 431 с.
10. Задорожна І. П. Організація самостійної роботи майбутніх учителів англійської мови з практичної мовної підготовки: монографія. Тернопіль, 2011. 414 с.
11. Арістова Н. О. Формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів вищих навчальних закладів: монографія. Київ, 2015. 238 с.

REFERENCES

1. Derevyanko M. M. Effectiveness of self-work of students during English learning process. *Social humanities visnyk*, 2018, Nr 24, pp.38-39. [in Ukrainian].
2. Kovalchuk O. S. Internet technologies in the organization of students' self-study in the English language learning process. *Scientific notices of National University "Ostroz Academy"* : *Philology*, 2017, Nr 64(1), pp. 173-177. [in Ukrainian].
3. Kotlovskiy A. Refleksyivnyi pidkhid do protsesu orhanizatsii samostiinoi roboty maibutnikh ekonomistiv z navchannia anhliiskoi movy [Refleksive approach in self-study organization the English language learning process of future economists] *Youth and Market*, 2017, Nr 4, pp. 150-153. [in Ukrainian].
4. Parfonova O. V. Orhanizatsiia samostiinoi roboty z anhliiskoi movy studentiv nemovnykh spetsialnostei za dopomohoiu kompiuternykh tekhnolohii [The organization of self-study of the English learning for the students of non-linguistic specialities by means of computer technologies] *Scientific notices of pedagogy department*, 2019, Nr 44, pp. 237-244. [in Ukrainian].
5. Shevchenko V. B. Vykorystannia interaktyvnykh metodiv u protsesi samostiinoi anhlomovnoi pidhotovky studentiv [The usage of interactive methods in the self-study of the English language learning process] *Scientific visnyk of air forces academy, Pedagogical Sciences*, 2017, Nr 2, pp. 197-201. [in Ukrainian].
6. Shmorhun I. V. Metod proektiv yak naiefektyvnisha forma orhanizatsii samostiinoi roboty uchniv u protsesi vyvchennia anhliiskoi movy [The project method as the most efficient for students' self-study English leaning] *Young Scientist*, 2017, Nr 7, pp. 341-344. [in Ukrainian].

7. Tyshko N. M. Osoblyvosti orhanizatsii dyferentsiiovanoho navchannia anhlomovnoho chytannia v pozaaudytornii samostiinii roboti maibutnikh inzheneriv [The peculiarities of extra curriculum self-study of English learning by future engineers] Visnyk Chernihiv National Pedagogical university : Pedagogical Sciences, 2015, Nr 131, pp. 144-148. [in Ukrainian]

8. Kharlamova L. S. Zastosuvannia metodu case-study dlia pidvyshchennia efektyvnosti samostiinoi anhlomovnoi pidhotovky aviatsiinykh fakhivtsiv [The case study method for efficient self-study English learning of air specialists] Scientific visnyk of air forces academy, Pedagogical Sciences, 2018, Nr 4, pp. 304-308. [in Ukrainian]

9. Bykonja O. P. Orhanizatsiia samostiinoi pozaaudytornoj roboty z anhliiskoi movy studentiv ekonomichnykh spetsialnostei [The organization of the English learning self-study extra curriculum work for economical students] : monograph. Chernihiv, 2015, 431 p. [in Ukrainian]

10. Zadorozhna I. P. Orhanizatsiia samostiinoj roboty maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy z praktychnoi movnoi pidhotovky [The self-study of future teachers of English]: monograph, Ternopil, 2011, 414 p. [in Ukrainian]

11. Bosa V. P. Formuvannia movlennievoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin [The formation of language competence of future teachers of English in the process of studying professional disciplines]: monograph, Zhytomyr, 2019, 158 p. [in Ukrainian]

12. Aristova N. O. Formuvannia motyvatsii vyvchennia inozemnoi movy u studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv [The motivation of foreign language learning formation of higher educational institutions students]: monograph, Kyiv, 2015, 238 p. [in Ukrainian]